

Tandori Dezső

VÍZJEL

Kadastróf, Éles Lövés Fia!

Te, ember, én téged megszólítalak, és mi az, és mivel. Tényleg, mivel. Hitellel? Azzal, ami nekem leginkább olyan? S így kérdezgetlek, ügyetlenül: ugyan már te is vagy vele úgy, hogy... És nekem a legelemibb vízjele minden történelemnek, amivel szeretném, hogy te is úgy légy, de: 1. épp, mert vízjel, kimondhatatlan; 2. épp, mert hitellel való, mint az enyém, minthogy enyém, enyémként: igen, éppígy nem lehet a tiéd oly evidenciával, ami ahhoz kéne, hogy ne csupán beszéljünk, hanem te meg légy szólítva, aztán te visszaszólíts engem ugyanígy netán... S ha ez menne, tudom, akarnád is azt; de már ugyan miért akarnád, amikor emléktörténeim vízjele is kimondhatatlan, jegye is idegen tőled.

Így próbáljuk az érintkezést. És még az sem sértő – mert hogy így, mert hogy idáig jutunk –, ha szinte nyilvánosan legyintesz, „aha”, mondod, „na persze”, vagy „igen, igen”, főleg, hogy „én is pontosan így voltam vele”. Mondom, pontosan így vagyunk. Félő, szinte mindig ez – még a legnagyobb pontosságunk. A többi...

Igen, hogy aztán mégis megint megpróbáljuk. Hát mondja valaki, hogy nem élnek bennünk – nálunk erősebb valamik. De mik? Egy-egy vízjelnek nevezhető suhanás, érintő, nem osztó-szoró együtttható... és még annál is kevesebb, amit például Ottlik az elnagyolt szavak, történelemmondások helyett a tavasz tavalyról ismerős lágyságának nevezett, és a többi. Mégis, leginkább ilyesféle.

Nem intézhető el érzéki körülírással, de oly lélektani fogalmazással sem, mint „a ki-beszélhetetlen én”, vagy hogy „önmaga számára mindenki evidens, fiacsám”.

*

És milyen messze vannak tőle, hogy érzékletessé tegyék, mily messze a különben csak hálámmal fogadható úgynevezett evidenciatörténetek. Hadd világítsam meg a különbséget. (Már ha nem vízjel ez is. Egy fokon túl jön majd azért az. De addig... Gyérünk.)

Esdve kérlek, te megszólított ember, méltóztass ide figyelni. Akkor is, ha már ezer-szer okoztam neked csalódást, hogy én nem figyeltem rád, azzal. Miért nem kérleltél jobban. Miért nem tettél csodát. Öntötted szavakba a vízjelet. Itt nem a szavak vicce a lényeg, az csak – bocsánat! – söprögető vice. Ahogy az örök „nyelvezés” is tévedés vagy ügyes trükk. Oscar Wilde igenis látón jól mondja – a szegény, aki élő valójában tőlem oly távol lett vón –, az irodalmat új témakörökkel muszáj bővíteni. Vannak effélék. Az „ügy” nemcsak a megformálás nagyszerűbségei által halad.

Hát mondok, esdve kérlek, csalódásaid ellenére ne zárkózz el, főleg, hogy azt mondom neked így nyomban – feltételezve, hogy figyelsz –, azt, hogy máris csatlakozásodra leszek. Tudniillik, hogy ez alcím, ez a „Kadastróf, Éles Lövés Fia” nem olyan (vice) vicc, ahogy szeretnéd, semmi sandítás nincsen benne, hanem ez két külön-külön ló neve. Majd rájuk térek. Egyelőre mással kezdem.

*

Mit is akarunk (íróként, embertársként, kettőként együtt) közölni – rútul ne szűkítsem: „adott esetben” – valakivel? (Brr.) Mit szoktunk közölni akarni? (Brrbb. Értsd: még inkább brr.) De csakugyan mit?

A vízjelet. Szélső esetben. Legigazabb mód. (Mondom én.) Mert mit lehet „közölni”? Nekem a kora gimnazista fizikában (tankönyv) viszolyogtató volt a „hőt közöltünk vele”, „erőt közöltünk vele” (egyik tárgy a másikkal, vagy ember a tárggyal; ember az emberrel: kínos... mert: „Te, én mindjárt egy olyan hőt közlök veled...”), nekem mindig így jött, korai írói indíttatásom jegyén: „Hőn közölni szeretnék vele... valamit...” De a másik, korai írói indíttatásomat (hogy az erózióval összekeverhető erudíció fogalomnevezését most hagyjam), igen, visszafoghatta volna ez a másik kifejezés: „Nyugalmi állapot vagy egyenes vonalú, egyenletes mozgás...” Ez olyan filozóf-vízjeles dolog. Ki mit ért rajta. Van, aki egyenes vonalban, egyenletesen haladna előre egy kétszázmilliót érő villa, egy atlanti jacht stb. megszerzéséig, plusz az egész ország villamosítása (célzás az állítólagos lenini jelszóra itt; „kommunizmus egyenlő...”), van, aki szeretné, hogy legyen már életének vízjele ez: épp elért valameddig, ahonnet hőtől szerényen megélhet a háztartási pénz plusz még húsz százalék dohány alapon, és nyugalmi állapotát élvezheti. Ám az, hogy mit akarunk közölni íróilag – maradjunk itt csak ennél –, rémségesen tarkaságos, mert kinek mi a nyugalmi állapot, ettől bizony igen-csak függ. (A közlendő, meg a vízjele, benső állapota-állaga.)

Nehogy lovakba vesszen a dolog, látszik jól, általános írásfilozófiai kérdések taglalását sem szégyellem, sőt.

Mármost két szegény lókönyvem – nem propagálom párosuk – teljesen „ki lett veve a közönségből” a majdnem nullovics reklámmal, így az Olvasónak fogalma sem lehet, hogy magam ezt nagyján megírtam más összefüggések vízjelével; kutya se tud róla szinte; megírtam mármint Kadastrofot és Társát, valamint, akire itt rátérek máris, Mato Grossót.

Mato Grosso lesz a példája annak, hogyan van, amikor az író hagyatékából logikai összefüggéseket akar közölni, megértetni csupán, s ebbe még elázott lóversenyűjság fizikai ténye, londoni eső (lásd: Maugham: *Eső*, igen, igen, ott sem túl rejtjelmes a vízjel, haha!) is befér.

(A „haha” nekem mindig egy Milly Haha! nevű lóról jut az eszembe. Lehetett volna felkiáltójellel is a név, a tulajdonosok és tenyésztők humora, jó ízlése kiapadhatatlan.)

Jó, viszont a lényeg itt az – a „lényeg” nem vízjel! –, hogy mikor lovakkal először kezdtem foglalkozni (Bécs, ügetőpálya, 1990), Szpéró madaram volt „a nyelvi ok”, inkább érületi ok, na tessék, mégis a nyelv, a névmágia. Nem ilyen egyszerű, de ez még mindig nagyon az. (Egyszerű. A nyelv kérdései a még mindig nagyon egyszerű kérdések. A valódiak: a nyelven, a pusztá stílusbravúron, a Maugham-féle elbeszélésen, a történeten túli dolgok, vagy bánom is én, nem túliak, de más szerveződések. Lásd: vízjel.) Angliában 1988-ban, Szpéró halála után – és tizenegy, Szpéró miatt itthon töltött évet követően – jártam először; jó párszor azóta, miért is tagadnám, s amikor a lovak már hanyatlottak vón, tehát nem jártam volna szívem szerint többé Angliába, kellett menni irodalmi okból, egyszer, de az elég volt, kicsit még fellángolt a dolog, 1999 januárjáig, akkor sikerült – más történet – végképp elégetnem addig apró viaszdarabkákból összehengergetett gyertyámat, s így Anglia abba is maradt. Ezt nevezem egészséges gondolkodásnak.

Félútja a vízjelnek.

Aztán, mert Anglia több lett, mint Anglia, de kevesebb, mint bármi más (hogy a divatos, tényleg jópofa kifejezéssel éljek), egészen az iraki válság idejéig nem voltam ott,

s 1991 késő telén, azaz inkább kora tavaszán (március) Stendhal-hóshöz méltó módon a lóesemények mit sem értő tanúja lettem, végül rájöttem, már hogyan ne érthetném én ezt... ah, Milly Haha, végül kb. 2000 nyarára értettem meg igazából a dógot, abba is hagyta a kedvem; de 1991-es kedvező tapasztalásaim rásodortak (fő jelleggel!), hogy oly-mindegy-hol-fordítom-omarkhajjátot! felkiáltással, 1993-ban a szigetországot ismét megcélozzam (lásd lókönyveimet), majd ezzel „beinduljak a tárgyban”, Omar Khajjám, a naponta lefordított négy-hat sor, négy-hat, ismétlem, hatással lehetett rám, amilyen a munkavégzés, csak olyan a lóversenyzés, ez talán kevés kivétellel pitiánernek is nevezhető szempontom (félíg-vízjelem) maradt máig, se meg nem gazdagodtam, se el nem szegényedtem... szóval apróban játszottam; annál derekasabban. Körülbelül negyedköbméternyi szaklapom nyolc-tíz halmából nem bírnám előkeresni ma már túl rövid idő alatt azt a példányt, melyben ott a végül nyolcszoros pénzt dobó nyertes ló neve, valami „I...” volt. A Töte irodán játszottam, még hozzá a körtötön. Amilyen nálunk Pesten is van. Ergo nem bukmékernél, ahol, mit tudom én, „I...” kvótáját még 12 az 1-hez is rögzíthetem, bekarikázzák, hiába viszi le a jónép pusztá nyolcszorosra, vagy 90-re (a 10-hez, hagyjuk), nekem jön a „plusz tizenkétszeres” zsó. Véletlenül elfeledtem a cetlimre írni, hogy „I...”-t csak helyezésre gondolom, hát nagyon megdöbbenett, mikor a placc (helyezés) 2 font 70-es kvótája helyett, azaz 10 fontért 27, jött egy 90 körüli összeg, pontosan 89 vagy 87 vagy ilyesmi font.

Hagyjuk most, hogy ettől „eszmeletlen gazdagnak” éreztem magam (jó vicc! ötször 80-at kéne nyerni ahhoz, hogy – akkor még, igaz, harmada se volt a mainak – repülőjegy ára, lakás etc. visszajöjjon; megjegyzem, akkoriban a font is 120 forint között mozgott, nem 450).

Mato Grosso a lényeg. Vagyis: egy ilyen logikai közlendő, elmesélendő. S hogy ennek mennyire nincs akadálya.

Nem bírtam türelemmel a Töte (totós) irodán, nekivágtam Londonnak, most ez mindegy, kikötöttem a Star Street fekete lakkos külmázolatú (Stanley? Surrey? azóta megszűnt) irodáján. Ide bementem. Star = csillag. És Szpéróm homlokán volt egy fehér csillagocska. Bár vettem volna igen komolyan!

Hamarosan kiderült: „Anglia elázott” azt nap, három versenyszínhely (gátversenyek még csak, február volt) helyett csak egyet közvetítettek a körtévén (ez nagy intézmény, de nem tartozik ide), pótlásul belökték az örök patron dél-afrikai színhelyek egyikét. Néztem egy sprintverseny kínálatát, a „piacot” (nem akarok halandzsászni, egyetlen névtől dobbant meg csak a szívem), ott volt Mato Grosso.

Sprintverseny = többnyire a rizikók rizikója. (Nem tartozik ide, kár.) Mato Grosso nem volt éppenséggel favorit. 60-as ló volt a piacon, értsd 5/1, ami pluszban jelent öt egységet. Mivel én gazdagnak éreztem magam, ráadásul talált pénzről volt szó, jó, hát annyiról, mint egy Jauch-kvízjáték (RTL) 4. kérdésénél! de tessék ezt angolai lovon megnyerni! – igen komoly, öt kispárnahuzatos fogadásra voltam a Star Streeten felkészülve.

Esernyőmet a sarokba állítottam, csorogjon, magam elkezdtem Mato Grossón tőprengeni. Volt rá még időm.

Megvallom, kicsit piás voltam. Még 1993 februárját, nem márciusát írtuk.

Nem sokkal az elutazásom előtt odahaza, unalmamban, valami délelőtti filmet néztem egy magánadón (Pro? Sat?), és kincskeresők mászkáltak braziliai (?) barlangokban, hatoltak mélyen a föld gyomrába, ahol dinoszauruszokkal találkoztak, vagy mikkel... netán ezek tojásait keresték, csak ezek kikeltek közben? na, tojás... Szpéró... és a braziliai színhely, a Mato Grosso terep és tartomány. Szövetségi állam etc. És Star Street.

Mato Grosso. Tiszta sugallat. Mi más, ha ez nem.

És ez eddig logikusan levezetett, logikailag követhető izé volt. Az. Nem?

Kihagytam Mato Grossót.

Hagyjuk ki itt a többit. Hogyan mentem ki – hamarosan jelentős vesztes után; naná, a következő futamot már játszottam stb., unalmas dolgok – az esőbe, miként alakult egy gyötrelmes napom, megírtam másutt. Nem is csupán lókönyvben. (*Baalbek Szálló*. Ha számadatok nem stimmelnek, a lényeg igen. Ez volt az egyetlen alkalom, hogy penny nélkül jöttem haza.) Mindez, az esővel, az elázott lóújsággal egyetemben, képzelhető hangulattal, idehaza a lassú, de biztos felépüléssel egyetemben, logikai eszközökkel, logikára apellálva, közölhető volt.

Nem?

A vízjel más lenne.

Jön.

*

Mondom hát valakinek nemrégiben: gyorsan, te, ember, figyelj ide. Mondom neki, tovább: van ez a vízjeldolog. (Elmagyarázom neki a vízjeldolgot.) Hogy amikor én Mato Grosso és a többi után felépültem, úgy adódott, 1993 júniusában kijuthatok ismét Angliába. Akkor már nem ittam; ettől még nem lettem a végén nyereséges; sőt két és fél évnyi absztinencia után olyan furcsa szokásaim támadtak, mint az egy fontba játszás, ahol is pluszba kellett keveredni egy-egy futamban, akárhány lóval, de egyfontos alapon, s így gyártottam én 347 – 343? 351? – győzelmes futamot, miközben semmit se nyertem, ráadásul a 365-öt, ennyi nap volt amaz évben, nem volt türelmem már „kijátszani”; kis füzetben őrzöm, lónevekkkel, az adatokat, de nem ettől volt olyan éles az én első londoni napom. (A Derby előnapja.)

Mondom tovább: itt jön egy ilyen vízjeldolog, s nem az jön, hogy Kadastrof és Éles Lövés Fia (ismétlem, lónevek; vagy ha nem ismétlem, hát mondom; oda-vissza játszom emez írásban a kérdést), nem az jön, hogy későbbi lóéletemben ők hogyan és milyen multságosan jöttek elő még évek múlva is, nem; lásd, ism., erről két lókönyvem. Más jönne. De, te, ember, mondom, nem fog jönni, mert a vízjel közölhetetlen.

A vízjel nem logikai kérdés, nem aforizma, nem isten lábának megragadása, nem is a tavasz tavalyról ismerős látványa. Holott mindegyikre, főleg emez utóbbira, utalni látszik.

De nem az.

A vízjel az az életed mikéntjének a jele az életed anyagában, melyet nem tudsz úgy kifordítani, hogy a vízjel kézzelfogható legyen. Talán épp a kifordítás maga, ez az már, ami a vízjelet tönkreteszi. Emléke marad benned csupán. Meg egy csomó papirosodban, persze, maga a vízjel. Kifordíthatatlan.

Mindegy, innen lesz ez az írás hallatlanul izgalmas. Haha.

Tessék.

Mondom „te-ember”-nek: ha én azt érzékeltetni tudnám (már a kezdés rögtön rossz!), milyen volt az az első nap ott 1995 júniusában (az epsomi Derby előnapjának délutánja). Ahogy a Saville-irodán (azóta megszűnt, s teljesen mindegy is, hol volt) nekiestem az „I...”-alapon a dolgoknak, és rögtön bejött valami Alíz ló (Szpéró utáni főmadaram volt Alíz; te-ember ezt nagyon jól tudja történetesen), nem nyertem halommal, de a következő hasonló, nagy tétű fogadásra valót igen, meg még egy kicsinykét. A következő futamban, melyre balga fejfel fogadtam, három ló ment. Hosszabb távra elhivatott négylábúak. Épp a favorit nevére nem emlékszem, őt játszottam. De itt indult Kadastrof, aztán később kiderült, hogy Son of Sharp Shot, Éles Lövés Fia is. (Ez, később mesélem el, jóval későbbi evidenciatorténetszerű esetem

kapcsán derült ki; ó, de hát az evidenciátörténetek még mindig csak a logika érintői, nem többek általában.)

Most akkor vesztettem, világos; ez is később derült ki, hogy nem Kadastrof, hanem Éles Lövés Fia okán. Kadastrof – vonzhatott volna e bájos név. De Sagittarius vagyok, hát... Íjász, Nyilas... akkor meg?

És nem itt van a vízjel. Hanem ott, hogy ezek után nem volt maradásom a Saville-irodán (nevezük így): kidobtam a kanapét. S bár hittem a következő futam nyertesében (valami Polka Dots v. Beans, sic; egy Bud Powell zongorakedvencem okán), na de jó vicc, „hinni” – mi az! Átmentem a Tote-ba, ott derült ki, távgyaloglással még egy futamesélyemet elszúrtam. Nekiestem a *várható* esélyeknek. Ám ezek a kihagyások még mindig csak evidencialogikai vétségek voltak, és az sem lényeges, hogy vesztettem, aztán hogy visszanyertem egyvalamicskét, utána meg, hogy este láttam, az 50/1-es, 500-as Miss Copyforce-ot hogyan kíséri be, a lovat s lovarnőjét, az egész angliai zsokéélmezőny, mintha nagy műgonddal tennék; én nem mondom azt, hogy így tették, csak élvezet volt nézni; ezek mind élvezetek, érzéki gyönyörök, elmetornák; és utána, lakásomhoz közel, hogyan jutottam vissza nagy magabiztossággal alapösszegem közelébe... lettem oly elbizakodott, hogy „sebj, a többit holnap a Derbyn”... (akkora bukfenkezés lett a közönség 9/10-ének, nekem is, hogy jómagam például alig bírtam utána egyáltalán talpra állni... hét napba telt), ez mind lényegtelen.

A lényeges csak az, hogy...

De ha én ezt reménnyel el tudtam volna mondani *te-embernek*, hát elmondanám, esküszöm, itt is. Mikből tevődött össze ez az egész? A Kafka-írásra emlékeztető hirtelen mozdulatból, ahogy a Saville-iroda ajtaját berántottam magam mögött, rohantam fel a Regent Streeten (egy nagy londoni utcán), ahogy azoknak a kihagyott lovaknak – például Pay Hommage, Paris House – akkora holdudvara volt; Párizsba voltam meghíva amaz évben az ottani Magyar Házba, aztán az *Hommage* c. versem... de nem is. A zsúfolatos Oxford Street... az az esti, mintegy kései fürdőseket idéző (tenger, Balaton) iroda a Miss Copyforce-szal és elbizakodottsággal... az egésznek a borzongása, az egész napé... a száguldások és leblokkolások, letapadások együtteséé... és hogy ez úgy hirtelen mind Londonban történik velem... és ahogy éreztem, éreztem, éreztem, éreztem, holott mit „tudtam” még akkor!

De hát sosem „tudunk” (lódologban). Amit éreztem! Kérem szépen, amit az ember érez, ha a naplementét meglátja az ír partokon... ahogy Yorkban kisüt a nap... ahogy egy birka (akkor még nem volt száj- és körömpályás, semmi ilyesmi), miközben a pályára baktatunk, a lópályára, lerág egy virágot, kiköpi, felvesszük – átmászva érte a kőkorláton –, sárga a virág, sárga színű a 20/1-es zsoké meze... és nyertünk volna rajta, ha nem állnak előttünk 17-en a pénztábrablaknál, hogy a pari (egy az egyhez), kék zekés zsoké lovára tegyenek. Miket érez az ember, na de tényleg, az emberi érzéseknak az ő világa...! Érdekes érte turisztabuszozni, ahelyett, hogy Karinthy Uránia-reklámját olvasgatnánk csak, alkonyat a Kvarneren...

Félre gúny! Körülírtam, mi volt, mi marad *te-ember* számára elmondhatatlan. Az én elmondhatatlanom. Ám így az enyém. Béküljek bele.

*

Kint jártam a minap Szpéróék sírjainál (semmi sírok; porok rég elkeveredve a Tabánéival), integettem nekik, semmi könny, csak egy „Szevasztok”, és egy pohár ballonos bor, csak úgy, már akkor, az út végén. És mert hiszek a derekas, bocsánat, a jó viselkedésben, lásd Szemere dicsérete a Bonta Ferinek, az az olyasmi, hogy „Ez rendes visel-

kedés volt”, igen, rendes viselkedés... de mindegy, ha Kellér Andor másképp írta, hát másképp, és ki tudja, Szemere Miklós hogyan mondta... mert hiszek benne, hogy rendes viselkedés a halott madaraink sírjai mellett néha elhaladni, nekik könnyes vagy nagyon is könny híja szemmel odaintegetni, hát jutalmam e kis vers lett...

Várjunk: telefonon elmondtam két jó barátomnak is. Feljegyezték. Mondtam: azért én is felhasználhatom majd? Persze! Haha.

Elmentem valahova, utolszor mentem valahova így el. Csak hogy igenis az legyen: semmi elzárkózás... de semmi vágó se. Hogy nem az van, tessék, megint egy vízjel, nem az, hogy én pedig senkihez sehova nem megyek, nem találkozom senkivel, sehol, nem, hanem...

Na, ez is az enyém marad. Ahogy London nem, Párizs nem, ahogy egy magamra hűtött Dublinnal elbúcsúztam a repülőutaktól is örökre (már ha nem baleseti helikopter szállít be valahová), úgy... szóval úgy mindenféle elment nekem. A lófogadás is. A tarka képzetek. Nem fonom őket mechanizmusukra. A vers, íme:

*„Ki kéne békülni,
mint az ég, kékülni.
Ki kéne, ki kéne,
ki tudja, mi kéne.”*

*

A „*Ki kéne, ki kéne...*” ripacsul adandó elő. Hogy „na ja, ja, na ja, ja...” De mi a nyavalya (kéne)?

*

A vízjel ebben benne van. Marad mégis a művészet? (A vízjel kifejezésére?) Jó, de azt a londoni délutánt, mindenféle összetevőjével, gyarló kétkötetes regényben, tömérdek „smoncával” (smonca = sallang, felesleg, semmitmondó ízé, vacak) dúsítva lehetne csak elmondani. Nem stimmel a vízjel dolgában ez se. Az ihlet kegyelme nem azonos a vízkifejezés általánosabb lehetőségével. Bocsánat a „karórágó” kifejezésmódot.

*

Van, hogy az ember aztán (én-ember) nem is akarja, már csak azért se alább adni annál, mint hogy: „a vízjel” (kifejezése). Tehetetlenség-lehetetlenség belátása? Visszatérünk!

Közbevetés: a vízjel sugallata az is, hogy ahol nem volnánk tehetetlenek, ahol nem volna lehetetlen sok minden, nem cselekszünk. Nem teszünk semmit, mert „az” nem tesz semmit. Az ember (én-ember) nem tesz semmit.

Másutt lázongunk. (Amíg ráncigálni nem kezd bennünket, úgy kabátunk szárnyának csücskénél, a vízjeltudat.) Kimentem az imént a konyhába. Áprilisi délelőtt. Ó, 1980-ban (!) ilyen áprilisi napokon hányszor jártunk fel a Kis-Svábhegyre, máshová, madarainknak füvéért. Öt-hat teli műanyag szatyorral tértünk haza. Akkor volt az, hogy „szívem szerint” fenn maradtam volna a hegyen. Csak úgy. Soha többé e lenti várost. Holott... még mily más idők voltak akkor. Eminnen, amonnan – mások. És élt zöld madarunk, a Tili, aki júniusban halt meg aztán, egyéves alig múlt, agyontojta magát, mi elmafláskodtuk a segítséget. Talán. A halál nem vízjel. Abból valami – közölhető. De a vízjel (az írás a hol is...?) a hűvös, délutáni konyhában megvolt. Akadt vörösbőr, retek, zöldpaprika – erős, hegyes –, kiraktuk, jégsekrénybe beraktuk a füvet, zöldeket, mennyi madárkoszt! És bentről hallatszott az ő kárálásuk, csárogásuk, csirregésük, énekük, harsogásuk. Ettem a retket a paprikával, ittam rá a bort. Vízjel-

le elmondhatatlan, Tili nem fér bele annak, aki „befogadná”. Tilit félresöpörné. Akkor pedig...

Maradna csak a zöldféle, a bor, a konyha húse, akkor pedig...

Hajlok rá: akkor pedig nem „engem” értett a „te-ember”. Nem az én dolgomat. Nem történt igazi közlés.

*

S mit akarok mindezzel mondani? Az önkifejezés lehetetlenségéről valamit? Mi ebben az új?

Ennek is csak a vízjelét érzem.

Már ha jól.

*

Van, amikor a vízjel (a magunké) magunk előtt is rejtve. Ez csak természetes.

*

Azt akarom mondani: kérdezzünk rá így az irodalomra. Mi az, mennyi az, amit érdemes produkálnunk belőle, ha nincs ott ez a vízjel? Hol kezdődik a kommersz? Mondjuk, a nemes kommersz? Minden irodalmi műből mennyi ez? Ahol a vízjel már nem „megy át”, ott kezdődik a nemes kommersz? Mondjuk: a jobbagnak szánt luxuskurvaság (németül: Edelhure), ami nem is luxus? Nem is oly okvetlenül nemes?

*

Nem a fura német szóról jutottak eszembe az alábbiak. Hanem már csak úgy az előbb is, amikor „versbe szaladtunk”.

De, ismétlem, nehezen „isteni eredetű” az, ami közönséget és nem vízjelkifejezést „céloz meg”. Persze, katasztrófa lehet belőle, bármily éles lövés fia az illető irodalomművelő (író). Ám az ilyesmit hagyjuk, mellézköngék csúszhatnak bele.

*

Ebből is, abból is, bármiféle élességből lehet katasztrófa.

Nem, szóval ahogy azt akartam mondani, hogy ahol nem a kifejezhetetlen vízjel mégis kifejezését célozzuk meg, az nemeskurvázás vagy nemeskurválkodás, silányabban mégis piac.

Dehogyan ezt.

Árnyékot, szennyfoltnyi árnyékot vetnék vele a Szent Reménytelenségre. (Ne feledjük, tudom én:

Bűnös vagyok-e vagy szent?

Bűnös vagyok, annyi szent.

Hanem ez még egy régi dolog, ne ismétljünk.)

*

Kadastrof és Éles Lövés Fia még visszatér egy-egy ismétlődés erejéig. Hogyan is találkoztam velük aztán sok, még több év múlva. (Kadastroffal gátversenyben; hosszú távot bíró, rövidebben: távbíró lovak, ha tehetségesek, de nem tenyésztésre saccolják őket haszonnal, gyakorta kerülnek át a *hurdle* és a *chase*, értsd, a gátversenyek világába. Ezek Angliában, ír földön, de még Franciaországban is nagyon népszerűek, hajaj!...)

Am addig még...

*

A versekben – eredeti szövegükben, vagyis azon a nyelven, melyen íródtak – ott kell lennie a vízjelnek. Már ha.

Lehet, hogy merőben logikai (politikai, közvetlenül érzelmi stb.) indíttatású vagy célzatú költeményekről van szó. Akkor nem valószínű, hogy még vízjellel is vacakolnának. (Vízjel is vackolódna bennük.) De különben...

Kezdjük Kafkánál. A jó sors (csak az?) úgy hozta, 1958/59-től nagy vágyam-tárgyafordítandóm végül novellák „erejéig” meglett nekem, más személyesebb prózai darabjaival egyetemben (s a novellák is: szösszenetek sokszor, evidenciás történetek, lásd az esti elvágatás hazulról, mert tarthatatlan... furcsa, az írásoknak nem okvetlenül tartalmi szempontú a legfőbb közlendője, tőlem bármiféle elrohanás idegen ma már, Kafka „hirtelen elhatározás”-ának tárgyi lényegéből mégis sok mindennel azonosulok, ma is így), és sok mindenki meglett. Mindenféle megvolt, mondom, kerülve a divatos (ottlíki) kifejezést, mely túlhasználóinak kezén végképp idegenné vált tőlem. Egyrészt nem volt meg mind; másfelől, mondom éppen „te-ember”-nek, nem is biztos, hogy Ottlíknál (ezért éreztük „gyarlóságait”, na, melyikünknek nincsenek aztán!) a széppróza a végső szó. Hátha a (miáltalunk fel sem fogott) bridzs az. Évtizede halogatom, idén nyáron talán „alkalmi” végbe viszem a házi Nagy és a Kis Koala Kártyabajnokság vízjeles történetét. Na ja, történet... de csak ha legalább szólni fog a kifejezhetetlen vízjelről. Tolmácsolni azt itt lehetetlen. Ottlik dolga (a bridzs könyve) inkább a racionális felfoghatóságok világában leledzik. Nála *Próza*-könyvének szerkezete a vízjelesebb. De hát mások vízjeleiről hogyan is beszélhetnénk! Nagy ellentmondás, divattá ne legyen a vízjelkutatás! Amit már annak hihetünk, megértettük – és vízjel soha senki számára nem vált még érthetővé.

Folytassuk Gottfried Benn dologával. Kezembe került egy szép folyóirat. Benne Bennfordítások. Nem vállalom, hogy „egy öregember motyog” (jómagam), nem mondok olyat, hogy „igen jók”. Hogy jövök én hozzá. (Igen jók, mindazonáltal.)

Hagyom azt is, hogy fordításokhoz hozzászólni kényes ügy. Már ott kezdődik: kit bíznak meg... ki veszi a bátorságot... ki mit tart megoldhatónak... az eleve megoldhatóság kattogósabb világában ki mikor milyen hosszú távon képes eszményien ráfigyelni (pontosság). Volt egyszer ugyanebben a folyóiratban egy hosszúkas (lapok alján folytatódó) cikk, szellemes címmel, mely azonban nem a fordítókat „trafálta”, hanem a szerkesztőket. Bocsánat! Nem akadt talán túl sok fordítás, prózai, hosszabb, ahol kedd helyett szerdát ne írt volna valaki, bonyolult mondatokban az alanyt a tárggyal össze ne cserélte volna (s akkor „a fordítottja” jön ki), ne utálta volna meg egy-két napra az ügyet, de... És de, de és de. A szerkesztő dolga, hogy alapos munkát végezzen. Ha ronda a mondat, azt javítsa (javíttassa), ha érti a nyelvet is (nem mindig érti!), mutasson rá a félreértésre, de „minimum” vegye észre, hogy a szegény nyomorult fordító kihagyott fél mondatot etc. Mellesleg, Salinger idézi, persze, igaz: Kafka: „Mindig az író a hibás.” Ismétlem, utolszor, na ja. Mindig a fordító.

De ezt mind hagyjuk, előjött most e szép csokornyai Gottfried Benn. Ezért kellett fentebbieket tisztáznom. Hogy itt még racionális, tematikus stb. kérdések sem „forognak fenn”, nemhogy a lélek, a szakma stb. vízjelei. Azok végképp nem. És a vízjel, ha már legalább meghatározható, minek jele, örvendetes dolog – de nem igazi vízjel. Lásd Eliotnál a macska sokadik neve? Az is túl konkrét nekem, kiszűröm vízjelkörömből.

Gottfried Benn nehézségi fokai, főleg jellegei nem hasonlíthatók a Rilkeiéhez. Gondolom én. Nem biztos, hogy igazan van. Attól, hogy sem ezt, sem amazt a feladatot nem tudjuk megoldani, nem engedhetők meg következtetések levonásai a nehézségre nézvést.

Tény, hogy Gottfried Benn költészetével is elvacakoltam jó pár évtizeden át – kettőn legalább. Mutatom te-embernek, lévén, hogy én sem mindig csak vízjelekkel hozakodom elő, mutatom: nézd csak négy kötetben is itt ez a vers... ez a másik... kettő mellett ott vannak régi gépeléseim, ceruzafírka soraim... próbáltam én, próbáltam, egyiket-másikat megjelentettem kötetemben is. És most akkor ezek az igen megnyerő munkák.

Hogy régi mesterek gyanakvást keltő modorában fogalmazzak. Holott erről szó sincs. Csak hát vagy hasra esünk, vagy vizsgálódunk. Mikor kellene okvetlenül hasra esni? Soha. Vizsgálódni (esetünkben: töprengeni) mindig hasznos lehet, érdekessé válhat.

Van itt ez a Benn-vers:

EINSAMER NIE

*Einsamer nie, als im August:
Erfüllungsstunde – im Gelände
die roten und die goldenen Brände,
doch wo ist deiner Gärten Lust?*

*Die Seen hell, die Himmel weich,
die Äcker rein und glänzen leise,
doch wo sind Sieg und Siegesbeweise
aus dem von dir vertretenen Reich?*

*Wo alles sich durch Glück beweist
und tauscht den Blick und tauscht die Ringe
im Weingeruch, im Rausch der Dinge –:
dienst du dem Gegenglück, dem Geist.*

Felidéződnek 1957–1961 négy évének műfordítói szemináriumai, s nemsokára még fájdalmasabban, mert az egyetem is „elmegey” onnét. Annyi baj; annyi minden elment. Kardos Laci „bácsi” szemináriuma is valamiféle szellemi szeszcsempészde volt akkor, jártunk oda Szeredás Andrással, Asztalos (Schreiner) Jósikával, Székely Magdival, ha jól emlékszem, Tótfalusival, Gergely Ágnessel, Osztovits Leventével, Kada Júliával, Mesterházi Mártonnal, sokakkal. Nem idézem fel a hangulatát, nem vízjelügy azért, messze elmarad attól; mégis: ahogy egy-egy ilyen vers, mint ez a Benn-Augusztus, másfél órányi töprengést hozott, nem nagyon lett végső megoldás. Tudtuk például, magam Otlíktól, Nemes Nagytól – tudtuk mestereinktől –, hogy Goethe „*Ein Gleiches*”-e (Vándor...), Rilkrétől az „*Őszi nap*”, hadd nevezem így, nem fordítható le (már nagy nővumok jegyében). Komoly érdeme Benn újdonat fordítójának, fejtegetem itthon, hogy pár igen szép részletet behozott.

A vers úgynevezett nyersfordítása körülbelül ez:

MAGÁNYOSABBAN SOHA

*Magányosabban soha, mint augusztusban:
beteljesülés órája – a tájon
a vörös és az arany égések (tüzek),
de kertjeid kedve (vígsága, gyönyöre) hol van?*

*A tavak világosak (fényesek), az egek puhák,
a szántók (földek) tiszták, és halkan tündökölnek,
de hol a győzelme és győzelmi bizonyítéka
az általad képviselt birodalomnak?*

*Ahol minden boldogsággal (üdvvel) bizonyítja önmagát,
és váltja a pillantásokat és váltja (cseréli) a gyűrűket,
borszagban (szőlőültetvényben), a dolgok bódulatában
szolgálj te a boldogság ellentétének, a szellemnek.*

Formai jegyek: a sorok néha „megugranak”, tehát nem tisztán jambikusak; sok az alliteráció, bár ezek nem hivalkodók – mégis. Szavak visszatérnek, illetve egymásra visszautalnak (előrecéloznak).

Rengeteget szerencsétlenkedtem a fordítással *anno*. Dehogyan idézem, mi lett végső szövegem, hol jelent meg. Nem erről van szó. Csakis erről: hogyan alakul kapcsolattunk valami megoldandóhoz. (*Ami*, mellesleg, e valami: *aki* is, valaki, Benn.)

Részemről a harmadik versszakkal adódott gond. A vers végén csattan a „*Geist*”. Kivágja az adut. A szellemnek szolgálj te, ami „*az üdv, a boldogság ellentéte*”. Újdonat fordítónk kezén nagyon szép a megoldás: „*Szolgálj az ellenboldogságnak*”, azaz... de majd idézem egész szakaszát.

Magam az első sorban nem vettem észre eleinte a „*beweist*”, az „igazolja”, „bizonyítja”, „valósítja meg magát” motívumot. Főleg, hogy az előző szakasz harmadik sorának „*Siegesbeweise*”-jére utal. (Mondanom sem kell, a magam ügyetlenkedését sem idézem ide. Nekem az „ellenüdv” kifejezés (szemináriumon tanultak értelmében, némi kínos vigyorral) bizonyult olyan szónak, mellyel a legtöbb szótagot nyerjük. (A műfordítás nem ily cinizmusok pengecsattogása, ám a „*muszáj*” itt – is – nagy úr!)

Megvolt nekem az utolsó sor így: „*ellenüdvünk, a szellemet*”.

Na igen, csak a *szolgálj* szó maradt ki. Újdonat fordítónk az utolsó sort így vette: „*csak te szolgálj az ellenboldogságnak*”.

Bajaim itt a következők: kimaradt a „szellem” szó. Ráadásul poénhelyből. Rendben, az „*ellenboldogságnak*”, mely szónak ritmusa nincs rendjén, de hagyjuk... Benn így ugatja a szótagokat, fordítónk amúgy... Csak a „szellem” – leütés a végén. Bang! Nem mehet „Nagy Poén” estében a vonalon épp kívülre (jóval kívülre) a labda. Utálom, megjegyzem, a labdahasonlatokat. A vers végén a szellemes, ragyogó szóelemény nem pótolja a parasztos, lapidáris, elengedhetetlen közlést. Mintha mezsgyékő helyett luftballont, hőléballont kötnénk oda. El fog szállni. Persze értem én a ravasz áthallás lehetőségét: az „*ellenboldogságnak*” – ebben a „szellemboldogságnak” valahogy ott van. De a csuda se gondol rá, csak aki az eredetét ismeri, legföljebb az. (Az esélyt úgy említem csupán, mint amikor világos, hogy egy ló orrhosszal veszített, de a versenybíróóság megcsináltatja a célfotót.)

Nézzük azonban a harmadik versszak egészét. Újdonat fordítónk, miközben gyönyörű szöveget ad, két dologban vitathatóvá válik: 1. kétségtelen, hogy akár szabadosan is fordítható vers – egy szabadosan fordító hagyomány jegyében, Shakespeare a franciáknál stb. Vagy ha mai elméleteket követünk, akadhat számos, amelyek ezt a fel fogást igazolja. 2. A sorfelcserélésen túl is oly sok a szó- és fogalomcserebere, nyitícsuki, hogy a fordító, érzésem szerint, megengedhetetlenül megkönnyítette saját dolgát. A lópályákon – a lóhasonlatokat is utálom –, lelke rajta, választhat „valaki” hosszabb utat, jöhet a pálya innenső oldalán így, mert az onnansón, a zsoké szerint,

ázottabb a talaj... át is vághat a ló az egész pályán, ha oly fölényesen vezet, hogy vég-ső megítélésben a bíróság, óvás esetén, nem ítél úgy, hogy másokat zavart. Ám Benn utolsó versszakának dolgát a fordító nagyon megnehezíti, sőt a dolgot kényszerpályá-ra tereli, mikor így oldja meg (rendben, elismerem, megoldja) dolgát: „*A szőlőszagban mámorító tárgyak...*”

Benn: Hol minden boldogsággal igazolja magát (nem nézem meg, épp hogyan nyerseltem az imént)... világos, sorfelcserélés történt. Ez még nem volna baj. De szó sincs róla, hogy a „*mámorító tárgyak*” (eleve suta a „*tárgyak*”) a szőlőszagban volnának. Bár nyilvánvaló, ha szüreti jelenetet „ábrázol” Benn, a szag és a dolgok együttese: ez adja a környezetet. De ez a kicsit Morandit, De Staëlt, Cézanne-t idéző „megoldás” nem a vers megoldása. Folytassuk: „*és gyűrűt váltva minden összenéz...*”

Nem! Ez el van rilkésítve. Nem minden néz össze. Itt már a nehezebb megoldás, a „mindenek”, *mindenki* lenne a helyén. Ha részletezzük! Rendben, a német „*alles*” megoldja a személytelenítést. Ám a magyar változat elviszi – vissza, kizárja a fiúkat-lányokat, azaz jányokat-legényeket stb. Összenéznek, gyűrűt váltanak... Nem?

S a harmadik sor: „*itt boldogság okán van létezés...*”

Korrekt. Szép, ötletes. De azért az összevissza cserélt sorokat (a sorok nyití-csuki cse-reberjét) túlzás megtoldani ily fordulatokkal. Lapozzunk (nézzünk) vissza a nyersre. S akkor jön a gyönyörű, ám igen „szellem-fogyatékos” sor (pardon! a „szellem” szó hiányzik, csak ennyit mondok és gondolok), idéztük: „*csak te szolgálsz az ellenboldogságnak*”.

Holtbizonyos, lesz, aki kacatolásnak, szöszözésnek ítéli, hogy az 1. és a 3. sor felcserélését nehezményezem. Ám a csereberén semmit se nyerünk (semmit se nyer a fordító). Nem szólva róla, hogy a második szakasz harmadik sorának „*Siegesbeweise*”-je (untig ismétlem, tudom) nem „jön vissza” egyik sorban sem itt; és a puritán, Rilkenél is puritánabb (és kevésbé gazdag költőiségű, fanyar) Benn nem fosztható meg ily értékeitől, eszközeitől, jegyeitől.

Sajnos, a fordításelemzés nem vízjel kérdése: itt hentesmunkát kell végezni – de más nem is érdemes.

Megoldásom a harmadik szakaszra nekem sincs. (Miért is lenne épp nekem.) Próbálkoztam azonban: „*Hol üdvönek élnek mindenek...*”

Nem jó. Az üdv – létük *bizonyossága*.

Erre: „*Hol üdvön élnek mindenek...*”

Csikorgok, úgy érzem. De legalább tüleztünk e soron. (Nem cinizmus.) Jöhet a következő, nem a legrosszabbul: „*összenézve, gyűrűt cserélve...*”

Ezek olyan nehéz versek, oly erőt próbáló hegycsúcsok, hogy a fordító előtt is csak lengetem sapkám. Viszont tény, ami tény. (Idekínálom gyötrelmeimet viszonzásul.) „*...dolgok s borok szédületén te...*”

Ezennel kommentár nélkül folytatom: „*rontást szolgálsz, a szellemet*”.

Ez jött össze:

*„Hol üdvön élnek mindenek,
összenézve, gyűrűt cserélve
dolgok s borok bűvöletén: te
rontást szolgálsz, a szellemet.”*

Jó, hát ha „*bűvöletén*”, akkor a „*borok*” alliterációja, ha a – szerintem tartalmasabb – „*szédületén*” kerül be, akkor hármass alliteráció van. Jó, nincs kétszer „boldogság”, szóazonosság.

Az igevonzat kicsit gyanús nálam: „rontást szolgálsz, a szellemet”. Zökken. Igei-tárgyi szemléletet vált.

Mind újdont fordítónk, mind jómagam: egy-egy képviselhető változat. Gyengékel. S akkor még magamnál nem is néztem: az a bizonyos „beweis”-kérdés a második szakaszban hogyan juthat megoldásához? Hagyom.

Beugrik még, a szöveg javítása közben: ellenüdvöt élsz, szellemet.

*

Nem történt hát semmi? (Elvetem újra az „ellenüdvöt”-soromat!)

Sem kevesebb, sem több nem történt (maradt el), mint egy sor lófutam rendes, kidolgozós megtippelések. De hagyjuk a hasonlatokat. Nem értek egyet Goethével, aki szerint: „Minden – hasonlat” lenne. Nem az.

Elvacakoltam azonban még újdont, kitűnő fordítónk másik munkájával is. Benn: *Reisen*. Itt: *Utazás*. Semmi gond.

A befejező szakasz érdekelt ismét különösképpen.

Németül:

„Ach, vergeblich das Fahren!
Spät erst erfahren Sie sich:
bleiben und stille bewahren
das sich umgrenzende Ich.”

Nyersen:

„Ah, hiába az utazás (utazgatás)!
Csak későn jön rá Ön arra:
maradni és csendesen megőrizni (kell)
a magát körbehatároló Ént.”

Ahol is a „Fahren” és az „erfahren” puritán, de ordítóan fontos benni szójáték, összecsengés, összekocantás.

Főként jó matéria, mert az ismétlésnek csak formai jegyei vannak, ízig más szó a kettő. (Majdnem egy ízig az.)

Újdont fordítónk:

„Nincs is mért kóborolni,
ha rájöttél, miként
kell várni, csendben óvni
határa közt az ént.”

A harmadik sor mesteri, a „miként” és az „ént” is puritán, így hibátlan. S megjegyzem: Benn verseiben ez az „énezés” kicsit unalmas, kissé egy ritmusra kattog ó nagyon sokszor. (Hogy ne csak magunkat korholjam.)

Bajom az első sorral van; elpuhítja a dolgot. Túl... engedékeny. Maiasan. (Bocsánat! Mégis – állom telemarkkal ezt az ugrást. Hogy síhasonlatot hozzak undorral.) Ez olyan dumálás csak. Benn kétségbeesetten nagyvilági, ráadásul itt a magázás-önözés. Egy hölgynek mondja? Egy úrnak? Nagy „S” nála a „Sie”.

S kissé olyan célfotós a „határa közt”. Nem inkább „határai közt”? Bele is férne a ritmuseddöntés a benni szellembe, a sorba. Határa közt?

Elmarad, s ez nagyon sok pontot levon a második sor értékéből, a fordító csaknem

el is bukja vele (hát nem? amott a *szellem* kihagyását még ennyire se menthettük), jó, ettől igen szép versenynapja maradt, mindkét vers nagy élményünk magyarul, elmarad: „*Fahren*” – „*erfahren*”. Kísérlet sincs a megoldásra.

Magam összevissza kombináltam, variáltam, indáztattam, ez jött ki:

*„Mít annyit jönni-menni!
Rájössz végtére: szerény
dolgunk, helyben, csak ennyi:
az önhatáros én.”*

Netán, merészen: eljön végtére: szerény... Randa a két „:”! S itt sincs „Ön”. Kicsit át van alakítva a „*still*” szerényre. De van benne, így tanultuk a szemináriumon, kell ellenérték (ha valamit kényszerűen kihagyunk), van ellenérték, ilyen: „*jönni-menni*” – és rá a „*rájössz*”. (Az „*eljön*”). Aztán a „*helyben*”. Nem érzem tartalmi toldásnak. Bezzeg nekem eshetne valaki a „*dolgunk*” dolgában. Nincs ott, hogy „*óvni*”. Ellenben én úgy éreztem: a „*dolgunk*”, itt, például itt, szerencsére itt – jelenti, hogy teljesítendő dolgunk. Hát nem tudom.

Azaz én se tudom megoldani. (Ismétlem, miért is tudnám.)

Ki a zárjelből: pontosan nem is tudom, hogyan jutottunk idáig. Az biztos, célzatoság és nagyokosság vágya nélkül. Valami kényszerű pályán.

*

Ami tény: van egy tartozás. Tartozom elmondani Olvasómnak, mely körülmények közt találkoztam később aztán Kadastroffal és Éles Lövés Fiával. Kadastrof már gátversenyló korában, erős közepes osztályokban szép győzelmeket ért el, ám amikor feljebb vittek (ez most nem érdekes annyira), már kockázatosabb volt rá fogadni (ahogy az angol mondja: „követése költséges passzió”, értsd, ha vele kapcsolatos reményeim sugását gyakran követem az említett magasabb „körökben”). Ily magasabb körökben szerepelt egy versenynapon Kadastrof, amikor tényleges katasztrófa történt. A javából. Ő másik futamban indult, „követtem”, költséges lett. Fájón hosszú ideig vezetett... aztán nem volt esélye a „közhelyszerű” favorit ellenében. (Nagyon sokszor van Kadastrof-forma lovaknak épp aznap nagyon is nagy esélye, sőt sikere a favoritok ellenében. Ám ezt hagyjuk.) Aznap s talán épp a következő futamban halt meg – vesztette életét, de az angol azt mondja: „meghalt” – minden idők legkedvesebb lovainak egyike, One Man, Egy Ember, akit már csak Vas Pista miatt is nagyon szerettem... (*Mít akar ez az egy ember, a nagy Vas-pároskötet*) e laza közlésjelleg miatt nem mondom „István”-t. Ez nem irodalmi ügy azért egészen. És mindenki féltette ezt a „fehér” lovat, akinek nem volt valami nagyon „való” aznap az ázott talaj stb. Favorit, jó, jó, de bizonytalankodott körötte „a piac”. Kijátszott makk hetesek voltak az ellenfelei... egy kivételével. Ez a ló azonban 20/1, magyarul 210-es eséllyel indult. Megjártottam volna... de előtte vesztettem Kadastroffal, aki szintén csak esélyeső volt. Valami visszatartott. Helyesen. Émelyítő lett volna egy halott ellen nyerni. Kadastrofnak így sokat köszönhettem.

Magamnak, a magam számárságának – és görcsösségének – köszönhettem viszont a Son of Sharp Shottal (Éles Lövés Fia) kapcsolatos „összetett baklövésemet”. Ez a „Csak-Egy-Fontban-Játszom” korszakom idején történt. Moziba akartam menni, hogy megnézzem egyik legkedvesebb Graham Greene-idézetemet, vagyis hogy: „*Istenem, sokat adtál, sokat elvettél, barátságot, szerelmet... fáradt vagyok, hagyj végre mindörökre békén.*”

Sokszor megírtam, de panelnél több itt. Mivel szép volt az idő, sétálni támadt kedvem, ám lóversenyirodára a világerő sem óhajtottam menni, könyvesboltokat jártam sorra. S megvettem az egyikben a *Hamlet* külön kis sorozatkötetét. Húztam vele a percek, ötpercek... olvasgattam. Töredék részeit, haha. Reméltem, befejeződik az utolsó futam is, mire a londoni Filmmúzeum felé vehetem utam.

Vettem.

Miért mentem be egy irodára mégis?

Na ja, miért.

Aki tudhatja, nagyon is tudja. „A szenvedély...” A „mégis...” Jékelynél, ahogy a labda döngése odavonzza azt a vénülő pasast, aztán eltűnődve dőlhet, magányosan, a kapufához. Vége a meccsnek ottan.

Itten azonban nem volt vége, egy ló kitört talán, fene tudja, az utolsó futam jó messze volt még a rajttól. Időben. Olyannyira, hogy tanulmányozhattam a képernyőkön „a piac” állását. Valami Zaralaska nevű vezette az értéksorrendet a bukmékereknél. Nem kedveltem Zaralaskát. (Későbbi gátpályafutása során sem.) Viszont remek eredményei voltak. Egy másik ló, Son of Sharp Shot nevű, valahonnan 6/1-ből érkezve kezdte közelíteni a 7/2-es, azaz 45-ös Zaralaskát. 70-ről. Lement 60-ra, ötvenre... most is izgalom fog el. Nem fogadtam. S végül Éles Lövés Fia nyert. Csak évek múlva, lókönyveim írásakor, negyed köbméter szaklapomat átnézve jöttem rá: ő volt az én nyeresi sorozatom elrontója (rontás!) azon a különben oly elmondhatatlan vízjelű londoni napomon. (A Derby előttin.)

Akkor még nem is oly rég. Akkor úgy jó két évvel azelőtt.

Ma ennek mind hat-nyolc éve. De az elmondhatatlan vízjel ma is él, gondot okoz nekem, szeretném kifejezni.

Félek, csak felitatósoznám akkor.

És mégis.

Ez az egész dolog mind ilyen.

A puszta utazás, lovazás – talán ezért is múlt el. Ha nem is az „önhatáros, körbehatárolt” én az, amit védenék, de a különös anyagú és alakú vízjel az, amit másokkal közölni szeretnék. A magyarban a „köz” szép itt (szinte egybeült se, még a „közösülés” szóban is hülye), a németben a „teilen”. Együtt-osztozni. *Mitteilen*. Dehogyan együtt bitorolni vagy bitorolni.

Félek, botorul látom az egészet. Bitorul. Vagy mégsem? Valami máshogy? Jóra-e, rosszra? Nem kérдем.

*

És ezt még el ne felejtsem (szintén kollázslelemként kerül ide, máshonnan már): a Greene-filmből széles ívben kimaradt az a kicsi, az az egyetlen, az a befejező rész, amelynek a kedvéért a régi divatú, muzeális filmalkotást megnézni egyáltalán elmentem. Úgy kell nekem. Dolgoztam volna „át” szép rendesen, akár egy fontba játszva is, a versenynapot.

Mostanság viszont moziba és ilyen helyekre végképp nem járok; sehova nem járok; és a legnagyobb baj, hogy lovat nézni is keservesen. (Lassan végképp nem.) Ezért volt oly nagy öröm nekem, hogy Benn verseivel elkacatolgathattam. Régi időket idézett fel. Örökre elmúlt a kultúránk? „Csak” vízjele maradt?

*

De hát...

„Ki tudja, mi kéne...”